

ББК 67.9 (4 УКР)

П 68

Редакційна колегія:

В.І. Борисов (головний редактор),

В.С. Зеленецький (заст. головного редактора),

В.С. Батургареєва, Ю.В. Баулін, В.В. Голина, Б.М. Головкін,

Ю.М. Грошевой, Н.В. Сібільова, В.В. Сташис, А.Х. Степанюк,

В.П. Тихий, В.Ю. Шепітько, О.Ю. Шостко

Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинніс-
П 68 тью в Україні: Матеріали наук. конф., 15 трав. 2008 р. / Ред. кол.:
В.І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2008. – 296 с.

ISBN 978-966-458-084-4

ББК 67.9 (4 УКР)

© Національна юридична академія України імені
Ярослава Мудрого, Інститут вивчення
проблем злочинності Академії правових наук
України, 2008

ISBN 978-966-458-084-4

© «Право», 2008

чину і можуть мати доказове значення, й такі об'єкти окреслюються в перебігу вирішення завдань огляду. Крім встановлення й дослідження об'єктів потрібно звертати увагу й на їхню локалізацію, розташування стосовно один одного і, вже виходячи з цього, робити висновки про подію, що відбулася. Необхідно звертати увагу на предмети, речі, сліди, що зазнали яких-небудь змін (деформацію, зміну кольору, запаху тощо). Для правильного і своєчасного викриття інсценування важливим є вирішення завдань, пов'язаних з виявленням негативних обставин, і побудова уявної моделі події, що відбулася.

Не менш важливим завданням, вирішуваним слідчим, є встановлення відносності доказів до події, що трапилася. Слідчий, який оглядає місце події, ґрунтуючись на уявному моделюванні картини події, яка відбулася, володіючи спеціальною підготовкою й навичками роботи, повинен визначити можливий перелік доказів, що можуть бути виявлені при обставинах розслідуваного злочину, і зіставити їх з дійсністю та її особливостями. Слідчий, який здійснює огляд, не повинен робити поспішних висновків про картину вчиненого злочину, навіть якщо на перший погляд спосіб убивства очевидний.

Г.К. Авдєєва, к.ю.н., провідний науковий співробітник лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» ІВПЗ АПрН України

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВУЗЛІВ ТА ПЕТЕЛЬ

Під час розслідування тяжких злочинів з місця події співробітники правоохоронних органів часто вилучають вузли та петлі. Їх використовують злочинці при скоєнні вбивств шляхом повішення або удушення жертви, при пакуванні частин розчленованого трупа, при інсценуванні самогубства, при зв'язуванні рук та ніг потерпілих, самозв'язуванні, пакуванні різних речей та предметів або виготовленні пристроїв для проникнення у приміщення, при зв'язуванні крадених речей тощо.

Вузли та петлі мають великі інформаційні можливості. За їх ознаками можна встановити факт наявності у особи, яка їх виконала, професійних

навичок, які ця особа набула під час заняття спортом або будь-якою трудовою діяльністю (ткацькою справою, такелажною, морською, рибальською, будівельною, пожежною, монтажною та ін.). Встановлення факту наявності професійних навичок у виконавця вузлів і петель дозволяє у низці випадків звузити коло підозрюваних осіб, а у деяких випадках – ідентифікувати конкретну особу.

Вузли та петлі за призначенням розподіляються на такі типи: морські вузли та петлі, вузли для снастей (рибальські); вузли, що використовуються в рукоділлі (макrame, плетіння мережива, ручне в'язання гачком та спицями та ін.); хірургічні вузли; туристичні та спелеологічні вузли; вузли, що використовуються на виробництві (в будівництві, шахтарській справі, ткацькій справі та ін.); вузли, що використовуються у бойовому самбо; вузли для кріплення струн музичних інструментів; вузли для краваток; декоративні вузли (для пакування подарунків, прикрашання одягу та побутових предметів) та ін.

Засобами зв'язування можуть бути плетені і кручені вироби (троси, канати, мотузки, шнури, шпагати, нитки тощо) та/або випадкові предмети (металевий дріт, ремені, пояси, фрагменти тканин тощо). Механічні й експлуатаційні характеристики засобів зв'язування залежать від властивостей матеріалу (зокрема, рослинних або синтетичних волокон, ниток), виду і призначення виробу, послідовності формування елементів та ін.

Організаційними заходами щодо призначення судової експертизи вузлів та петель є збирання і підготовка матеріалів, вибір моменту призначення експертизи, визначення предмета судової експертизи, формулювання запитань експерту, вибір експертної установи або експерта.

Ефективність здійснення досудового слідства та вірогідність отримання категоричних висновків під час вирішення питань, які поставлені експертіві, в значній мірі залежать від дотримання певних правил щодо організації процесів вилучення матеріальних об'єктів з вузлами та петлями з місця події і відбору порівнювальних зразків.

Вилучення вузлів і петель має певні особливості. Зокрема, перед тим як зняти петлю з тіла потерпілого, її необхідно ретельно оглянути, сфотографувати, зафіксувати в протоколі огляду її довжину, кількість мотузок і вузлів, їх взаємне розташування. При вилученні з місця події об'єктів з вузлами та петлями не слід розв'язувати чи послабляти вузли. У тому випадку, коли мотузка утворює петлю (наприклад, на шії трупа), зняття об'єкта (трупа) з петлі здійснюється способом, який забезпечує збереження наявних на ній вузлів. Якщо це неможливо, мотузку треба розрізати на ділянці, де немає вузлів, і після знімання з трупа зшити чи зробити позна-

чки фарбою на краях мотузки в місцях розрізу. Цей факт обов'язково повинен бути зафіксований у відповідному протоколі. Якщо мотузка прив'язана до якогось предмета, її вилучення здійснюється разом з предметом чи його частиною. На жаль, під час підготовки матеріалів для призначення судової експертизи вузлів та петель слідчі не завжди дотримуються цього правила. Цей недолік суттєво зменшує інформаційні можливості судової експертизи вузлів та петель.

Разом з матеріальними об'єктами, на яких виконані вузли та петлі, доцільно надавати експертові фотознімки та протоколи огляду місця події для встановлення взаємного розташування і послідовності виконання вузлів та петель.

У тому випадку, коли вузли (петлі) знаходились у воді, їх перед упакуванням необхідно просушити, щоб запобігти зіпсуванню речових доказів. Вузли та петлі, які вилучені з різних об'єктів (різних частин об'єкта), слід упаковувати в різні пакети.

Під час вирішення ідентифікаційного завдання щодо виконання вузлів та петель певною особою необхідно надати для порівняльного дослідження зразки вузлів та петель, виконаних нею. Для відбору порівнювальних зразків вузлів та петель треба використовувати засоби зв'язування, аналогічні за матеріалом і властивостями тим засобам, за допомогою яких були виконані вузли, надані на дослідження. Порівнювальні зразки вузлів та петель треба виконувати на предметах, які є близькими за формою та розмірами до тих об'єктів, на яких були виконані вузли, надані на дослідження.

Під час розслідування вбивств та самогубств, пов'язаних з повішенням, завжди призначається судово-медична та часто – трасологічна експертизи. Так, на основі вивчення петлі й опори в місці їх поєднання та характеру наявних вузлів за результатами трасологічної експертизи може бути встановлений механізм повішення та факт наявності у злочинця певних професійних навичок. Для ідентифікації фрагмента мотузки, з якої виготовлений вузол, і фрагмента мотузки, вилученої у підозрюваного, призначається трасологічна експертиза з встановлення цілого за частинами.

Якщо трасологічне дослідження не дозволило провести ідентифікацію цих об'єктів за відсутністю достатньої сукупності ідентифікаційних ознак, є доцільним призначення товарознавчої та матеріалознавчої експертизи. За допомогою товарознавчої експертизи може бути вирішене діагностичне завдання з встановлення типу та призначення матеріалу вузла (петлі). Однорідність (загальна родова та/або групова належність) матеріалу вузла (петлі) зі зразками, вилученими у підозрюваного, може бути встановлена під час проведення матеріалознавчої експертизи (судово-хімічної або судово-біологічної).